

ЗАКОН ПРО ГАЗОВИЙ РИНОК: НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ?

Данило Курдельчук, президент Укрінюрколегії
Олександр Малиновський, адвокат
Наталія Пашенюк, адвокат

Закон України «Про засади функціонування ринку природного газу» (далі – Закон) був прийнятий 08 липня 2010 року, а набрав чинності з 24 липня 2010 року. Розробка Закону тривала більше восьми років: у пояснювальній записці уряду до проекту Закону вказано, що він був розроблений на виконання доручення Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2002 року до доручення Президента України від 15 квітня 2002 року та відповідно до Плану роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в 2002 (!) році. Невідомо, наскільки ще затяглося б прийняття Закону, якби Європейський Союз не зробив його передумовою оформлення членства України в Європейському Енергетичному Співтоваристві. Завдяки наполяганню Європейського Союзу, у поєднанні з прагненням України увійти до Енергетичного Співтовариства, Закон і був прийнятий.

Закон про газовий ринок: ситуація до та після

Парадоксально, але до прийняття Закону відносини у одній із найважливіших галузей української економіки, від якої напряду залежить національна безпека, протягом майже двох десятиліть були врегульовані фрагментарно: окремі норми містилися у Законах України «Про нафту і газ», «Про трубопровідну систему», «Про природні монополії», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», але переважна більшість норм була закріплена у підзаконних нормативно-правових актах – у низці рішень Кабінету Міністрів України (основним з яких є постанова №1729 від 27.12.2001 «Про забезпечення споживачів природним газом») та постанов Національної комісії регулювання електроенергетики України (ключовими з яких є ті, що затверджували ліцензійні умови здійснення різних видів господарської діяльності на ринку природного газу). Наслідком цього була відсутність закріплених на рівні закону правил функціонування ринку природного газу та, як наслідок, відсутність моделі функціонування газового ринку в Україні. Крім того, фрагментарне українське законодавство у газовій галузі не узгоджувалося з цілями та принципами права Європейського Союзу (перш за все, з положеннями Першої та Другої газових директив ЄС №98/30/ЕС від 22.06.1998 та №2003/55/ЕС від 26.06.2003).

Прийняття Закону покликано забезпечити системний підхід до створення умов для стабільного функціонування ринку природного газу та його подальшого розвитку, а також привести «газове» законодавство України у відповідність з правом ЄС (саме такі дві цілі окреслені урядом України у пояснювальній записці до Закону).

До головних позитивних наслідків Закону можна віднести те, що він закріплює три основоположні принципи, які є ключовими в праві ЄС та від яких значною мірою залежить можливість лібералізації газового ринку: **(i)** вільний вибір, з боку споживачів, постачальників природного газу, **(ii)** вільний та рівний доступ до газових мереж (магістральних газопроводів та внутрішніх газорозподільних мереж) і до потужностей для зберігання газу та **(iii)** відокремлення діяльності з транспортування газу від діяльності з його видобування та постачання, а також відокремлення діяльності з розподілу газу від діяльності з його видобування, постачання, зберігання і транспортування (т.зв. «газове розмежування»).

Вільний вибір постачальників газу з боку споживачів

Можливість тих чи інших категорій споживачів газу вільно обирати постачальників газу визначає ступінь лібералізації газового ринку. Норма щодо *вільного вибору постачальників газу* закріплена головним чином у статтях 9 та 19 Закону. Водночас, вступ цієї норми у дію відстрочений у часі: згідно з розділом VI Закону, з 01 січня 2012 року право вільно купувати газ у будь-якого постачальника повинно отримати обмежене коло споживачів, визначене НКРЕ (йдеться про т.зв. «кваліфікованих споживачів»; ймовірніше за все, такий статус отримають непобутові споживачі, головним чином промислові підприємства), а всі інші категорії споживачів зможуть вільно обирати постачальників газу з 01 січня 2015 року. Таким чином, український газовий ринок має бути частково лібералізований з 2012 року та повністю лібералізований – з 2015 року. Такий підхід був узгоджений з Європейською Комісією під час визначення умов вступу України до Енергетичного Співтовариства. При цьому принципово важливим було, щоб з 01 січня 2015 року право вільно купувати газ у будь-якого постачальника отримали у тому числі побутові споживачі, тобто населення, яке використовує газ для власних побутових потреб (приготування їжі, підігрів води, опалення житлових приміщень). І саме в цій частині – надання можливості побутовим споживачам (населенню) вільно обирати постачальників газу – Закон є недостатньо чітким. Справа у тому, що розділ VI Закону встановлює, що з 01 січня 2015 року право вільного вибору постачальників отримають «всі категорії споживачів», але визначення терміну «споживачі», наведене у статті 1(22) Закону, охоплює лише юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, які використовують у своїй діяльності природний газ як паливо або сировину. Тобто, з формально-юридичної точки зору Закону, населення (побутові споживачі природного газу) не підпадає під визначення «споживачів» у статті 1 (22) Закону. Терміни «споживачі» та «побутові споживачі», як не дивно це виглядає, визначені у Законі як категорії, що не перетинаються. Хоча логічно було б припустити, що «побутові споживачі» є частиною «споживачів».

На таку неузгодженість при розгляді проекту Закону у Верховній Раді звертало увагу Головне науково-експертне управління парламенту (яке прямо вказало на необхідність узгодження термінів «споживач» та «населення»), однак цей недолік не був виправлений при підготовці остаточної редакції Закону. Що це – залишення можливості виключити побутових споживачів (населення) з числа тих, які зможуть вільно вибирати постачальників газу, або прикра технічна помилка? Відповідь на це питання можна бути отримати від НКРЕ, яка згідно із Законом визначатиме ступінь кваліфікації споживачів (тобто окреслить ті категорії споживачів, які отримають право вільного вибору постачальників).

Разом з тим, системне тлумачення Закону дозволяє дійти висновку про те, що населення все ж таки має розглядатися як одна із категорій «споживачів» та повинно отримати право вільного вибору постачальників з 01 січня 2015 року. Протилежне тлумачення призведе до абсурдних результатів: наприклад, до висновку про те, що постачання природного газу (як воно визначено у пункті 1(18) Закону) не може здійснюватися населенню, але це нонсенс.

Наскільки відомо, вказана недосконалість Закону потрапила у поле зору Європейської Комісії, яка звернулася до уряду України із окремим письмовим запитом про надання підтверджень того, що використовуваний у Законі термін «споживачі» включає також населення і що з 2015 року газовий ринок України буде повністю лібералізований. Відповідні письмові роз'яснення були підготовлені Міністерством палива та енергетики України; крім того, усні запевнення з цього приводу були надані під час останньої зустрічі президента України та голови Єврокомісії минулого місяця.

Таким чином, **поступова лібералізація газового ринку (часткова – з 2012 року та повна – з 2015 року) має охопити всі категорії споживачів газу, у тому числі**

населення; крім того, така лібералізація є не лише вимогою Закону, а й міжнародно-правовим зобов'язанням України.

Відкритий доступ до газових мереж

Вільний та рівний доступ до ГТС України (до магістральних та розподільних газових мереж, а також до потужностей для зберігання газу) гарантований статтями 7, 9, 13, 14 та 15 Закону. Згідно з цим принципом, **всі суб'єкти ринку природного газу мають рівні права доступу до газотранспортної системи (ГТС) України та підземних сховищ газу.** У наданні доступу до ГТС України може бути відмовлено лише у разі: (а) відсутності вільної пропускної потужності, (б) порушення замовником вимог щодо порядку доступу до ГТС та (в) тимчасового обмеження доступу до мережі, передбаченого Порядком доступу до ГТС, який мав бути затверджений з боку НКРЕ. При цьому також передбачено, що наявність або відсутність вільної пропускної потужності визначається за методикою, затвердженою Мінпаливенерго.

Закріплення права на вільний та рівний доступ до ГТС України є безумовним позитивом Закону та, на рівні принципу, в цілому відповідає Другій газовій директиві ЄС. Варто лише зазначити, що до прийняття Закону порядок доступу до ГТС України регулювався ... наказом Нафтогазу №79 від 26.03.2001, тобто документом, виданим зацікавленим суб'єктом господарювання (а не органом державної влади), при цьому такий документ за своєю юридичною природою взагалі не міг розглядатися як нормативно-правовий акт.

До недоліків зафіксованих у Законі положень стосовно вільного та рівного доступу до української ГТС слід віднести те, що випадки тимчасового обмеження доступу визначатимуться підзаконним актом НКРЕ (з огляду на чутливість цього питання, варто було б врегулювати його на рівні Закону, щоб уникнути можливих зловживань та непорозумінь). Крім того, Закон не передбачає можливості оскарження у судовому порядку рішення про відмову у наданні доступу до газової мережі. Оскільки таке рішення прийматиметься не органом державної влади, а суб'єктом господарювання (оператором, газотранспортним або газорозподільним підприємством), оскаржити його у судовому порядку буде складно, якщо це прямо не передбачено Законом.

Важливо відмітити, що з точки зору Закону, **вільний та рівний доступ до ГТС України має надаватися як для цілей постачання газу споживачам України, так і для цілей транзиту газу через територію України.** Останній аспект означає, що віднині українська сторона зобов'язана забезпечувати транзит газу через свою територію не лише для «Газпрому», але й, у разі отримання відповідних заявок, для інших зацікавлених суб'єктів господарювання, у тому числі європейських компаній, причому на рівних умовах.

Оскільки Закон не містить будь-яких перехідних положень щодо надання доступу до ГТС України, з формально-юридичної точки зору право на вільний та рівний доступ виникає з дати набрання чинності Законом, тобто з 24 липня 2010 року. Водночас, **практична реалізація права на доступ української ГТС наштовхується на ряд перешкод:**

- *юридичного характеру:* ще не затверджені Порядок доступу до ГТС України (відповідальність НКРЕ) та Методика визначення наявності або відсутності вільної пропускної потужності ГТС України (відповідальність Мінпаливенерго). Вказані Порядок та Методика, після їхнього прийняття, продемонструють, яким практичним змістом буде наповнений принцип вільного та рівного доступу до ГТС України;

- *технологічного характеру:* в першу чергу, це стосується порядку і процедури доступу до магістральних газопроводів для цілей транзиту газу через територію України. На сьогодні такий доступ на умовах монополії та пріоритетності має російський «Газпром». Для надання ж рівного доступу всім зацікавленим суб'єктам (у тому числі

європейським компаніям) необхідно забезпечити технологічні умови прийняття газу в українську ГТС на українсько-російському кордоні не лише від «Газпрому», а й від інших зацікавлених компаній. А для цього потрібно, перш за все, побудувати газовимірювальні станції з українського боку українсько-російського кордону та визначити технологічні правила приймання-передачі газу за європейськими принципами (зокрема, правила щодо направлення та підтвердження номінацій) як на українському-російському, так і на українсько-європейському кордонах.

Загалом, **наповнення європейським змістом закріпленого у Законі принципу вільного та рівного доступу до ГТС України (магістральних газопроводів) для цілей транзиту газу потребуватиме перегляду укладених між «Нафтогазом» та «Газпром» Транзитного договору від 19.01.2009** (зокрема, необхідним буде перехід на принцип замовлених потужностей, тобто принцип «транзитуй або плати») **та Технічної угоди – контрактів, які de facto монополізують доступ «Газпрому» до ГТС України для цілей транзиту.** Фактично йдеться про створення юридичних і технічних умов для перенесення із західного на східний кордон України точки передачі газу від «Газпрому» до європейських покупців, внаслідок чого транзит по території України призначеного для ЄС газу зможе здійснюватися на підставі контрактів між «Нафтогазом» та європейськими покупцями російського газу.

Зрозуміло, що «Газпром» буде далеко не в захваті від такої перспективи, але без цього право на вільний та рівний доступ до ГТС України буде лише гарною декларацією без можливості її практичної реалізації в рамках європейської моделі. Крім того, Україна має дбати, перш за все, про власні національні інтереси. Як, наприклад, це робить той же «Газпром», коли будує обхідні газопроводи, не надто переймаючись проблемами завантаженості української ГТС.

Варто відмітити у зв'язку з цим, що **окреслений підхід – перенесення на українсько-російський кордон точки передачі російського газу його європейським покупцям з одночасним наданням таким європейським покупцям права на вільний та рівний доступ до ГТС України – буде належною відповіддю на побудову Росією обхідних газопроводів.** Не потрібно буде переконувати Росію відмовитися від будівництва різноманітних потоків (жертвуючи при цьому національними інтересами України); потрібно просто надати європейському газовому бізнесу можливість (юридичну та технічну) самостійно обрати найбільш економічно привабливий варіант транспортування газу до ЄС (яким, як це вже прораховано, буде транзит через Україну). Європейський газовий бізнес і сам буде зацікавлений в реалізації окресленого підходу, оскільки, серед іншого, це дозволить йому у разі виникнення проблем з транзитом газу по території України врегульовувати такі проблеми безпосередньо з українською стороною (без необхідності залучення продавця газу, діяльність та компетенція якого завершуватиметься на українсько-російському кордоні). За існуючої ж ситуації європейські компанії в частині транзиту газу через Україну мають справу не з «Нафтогазом», а з «Газпром», який забезпечує європейським компаніям транзит газу по території України та який будь-які проблеми з таким транзитом (незалежно від причин їхнього виникнення) кваліфікує як форс-мажор, як це показала газова криза у січні 2009 року.

Розмежування видів діяльності на газовому ринку

Забезпечення вільного та рівного доступу до ГТС України напряму залежить від реалізації закріпленого у статтях 16 та 17 Закону *принципу відокремлення діяльності з транспортування або розподілу газу від діяльності з його видобування та постачання.* Фактично мова йде про уникнення конфлікту інтересів в газовій галузі. Видобувник (постачальник) газу зацікавлений в обмеженій конкуренції з боку інших видобувних та постачальних компаній. Тому якщо видобувник (постачальник) є одночасно оператором

газової мережі, він всіляко намагатиметься блокувати доступ до такої мережі інших видобувних та постачальних компаній для усунення їх з газового ринку. На уникнення такої ситуації і створення справді конкурентного середовища на газовому ринку і спрямований вказаний принцип «газового розмежування». Як і в Другій газовій директиві ЄС, в Законі йдеться про функціональне «газове розмежування»: якщо газотранспортне або газорозподільне підприємство є складовою частиною вертикально інтегрованої господарської організації, воно має бути юридично та організаційно незалежним щодо інших видів діяльності, які не пов'язані із транспортуванням та/або розподілом природного газу.

Проведення в Україні «газового розмежування» дозволить започаткувати реальне масштабне співробітництво з європейськими газовими компаніями (у тому числі надавати їм послуги за європейськими розцінками). Зокрема, європейські компанії неодноразово заявляли про готовність використовувати для власних потреб українські підземні газосховища у разі, якщо діяльність із зберігання газу буде відмежована від інших видів діяльності у газовій галузі. Загалом же, здійснення «газового розмежування», у поєднанні із забезпеченням вільного доступу до газових мереж, надасть істотні стимули для компаній з ЄС вкладати кошти в розширення української ГТС (зокрема, саме такий підхід забезпечить європейській стороні реальне право управління ділянкою ГТС, яка буде побудована за її кошти).

При аналізі положень Закону щодо «газового розмежування» кидається в очі те, що у статті 16 Закону йдеться про «відокремлення функцій *транспортування*, розподілу та постачання газу», однак в розділі VI Закону, який, серед іншого, визначає часові рамки проведення «газового розмежування», говориться вже тільки про «відокремлення функцій з розподілу та постачання», тобто випадає функція транспортування. Ймовірно, у даному випадку має місце технічна неузгодженість при підготовці Закону (як і у випадку з визначенням поняття «споживачі», про що йшлося вище). У всякому разі європейський підхід, на якому ґрунтується Закон, передбачає, що діяльність із транспортування газу обов'язково підлягає, як мінімум, юридичному та організаційному відокремленню.

Реалізація принципу «газового розмежування» в Україні тісно пов'язана головним чином із питанням про те, наскільки необхідним для такої реалізації є реформування «Нафтогазу». За своєю структурою, «Нафтогаз» є вертикально інтегрованою компанією, в якій об'єднана діяльність з видобутку (ДК «Укргазвидобування», ДАТ «Чорноморнафтогаз», ВАТ «Укрнафта»), транспортування (ДК «Укртрансгаз») та розподілу і постачання (ДК «Газ України» та сама НАК «Нафтогаз України» як окрема юридична особа) природного газу.

У зв'язку з цим можна припустити, що офіційний Київ виходитиме з того, що у реформуванні «Нафтогазу» відсутня потреба, оскільки в рамках нинішньої структури «Нафтогазу» вже передбачено відокремлення діяльності з транспортування від діяльності з видобутку та постачання природного газу (цими видами діяльності займаються різні дочірні структури «Нафтогазу»). Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №1173 від 24.07.1998, функції з видобування, транспортування, зберігання і реалізації природного газу розмежовані саме шляхом створення дочірніх компаній «Нафтогазу».

Вбачається, що **остаточне рішення щодо реформування «Нафтогазу» має прийматися з урахуванням того, наскільки його нинішня структура відповідає критеріям незалежності діяльності з транспортування та розподілу природного газу**, визначеним у частині 4 статті 16 Закону. Зокрема, йдеться про заборону суміщення посад в «Нафтогазі» та його дочірніх структурах, які займаються транспортуванням і розподілом газу, а також про самостійність вказаних дочірніх структур у прийнятті рішень щодо поточних фінансових операцій, експлуатації, будівництва чи модернізації об'єктів ГТС.

У зв'язку з цим слід відмітити, що правовий статус «Укртрансгазу» та «Газу України» як *дочірніх компаній* «Нафтогазу», утворених ще до вступу в силу нових Цивільного та Господарського кодексів України у 2004 році, характеризується значною

організаційною та юридичною залежністю від материнської компанії, у тому числі стосовно ухвалення рішень (до прийняття вказаних кодексів, законодавство України фактично прирівнювало дочірні підприємства компанії до її філій та представництв).

Виходячи з цього, **найбільш оптимальним варіантом реалізації принципу «газового розмежування» в Україні вбачається утворення публічних акціонерних товариств на базі дочірніх компаній «Укртрансгаз», «Укргазвидобування» та «Газ України» з паралельним перетворенням «Нафтогазу» у державну холдингову компанію** (відповідно до Закону України «Про холдингові компанії в Україні»), яка буде управляти холдинговими корпоративними пакетами акцій акціонерних товариств (корпоративних підприємств), створених на базі вказаних дочірніх компаній. Як видається, саме такий сценарій викличе найменше заперечень у іноземних кредиторів «Нафтогазу», згода яких на будь-яку реструктуризацію «Нафтогазу» є необхідною відповідно до укладених кредитних договорів (у протилежному випадку кредитори можуть висунути вимогу про дострокове повернення наданих кредитів). У будь-якому випадку, **створення в Україні газового ринку за європейським зразком вбачається неможливим без приведення організаційно-правових форм дочірніх компаній «Нафтогазу» у відповідність до Цивільного кодексу України.**

Багато залежатиме і від того, який план та із якими заходами підготують ДК «Укртрансгаз» та ДК «Газ України» щодо забезпечення незалежності їхньої господарської діяльності від діяльності «Нафтогазу». Відповідно до частини 5 статті 16 Закону, такий план заходів готується щорічно та підлягає оприлюдненню, так само як і звіт про його виконання.

Український уряд має у своєму розпорядженні певний час для прийняття оптимального рішення з вищезазначеного питання: відповідно до Закону, «газове розмежування» має бути завершено (тобто функції з транспортування, розподілу та постачання мають бути відокремлені) у період до 1 січня 2012 року.

Інші особливості Закону

У контексті аналізу положень Закону варто звернути увагу на наступні аспекти.

По-перше, Закон відносить до повноважень НКРЕ встановлення тарифів на транспортування природного газу магістральними трубопроводами. До прийняття Закону повноваження НКРЕ з цього питання були дещо вужчими: відповідно до урядової постанови №1548 від 25.12.1996, НКРЕ була уповноважена «встановлювати тарифи на транспортування магістральними трубопроводами газу природного, нафти..., *що поставляються споживачам України*». Іншими словами, НКРЕ могла встановлювати тарифи на транспортування магістральними трубопроводами лише того газу, який був призначений для українських споживачів. А встановлення тарифів на транзит природного газу (транспортування іноземного природного газу українськими магістральними трубопроводами для подальшої поставки європейським споживачам) не належало до компетенції НКРЕ. Але з моменту набрання чинності Законом НКРЕ може встановлювати також транзитні тарифи. Оскільки при встановленні тарифів НКРЕ буде керуватися відповідними методикою та порядком розрахунку (в основі яких, як правило, лежить принцип економічної обґрунтованості), **реалізація з боку НКРЕ її повноважень по встановленню транзитного тарифу за певних обставин може призвести до необхідності перегляду ставки плати за транзит газу по території України, визначеної Транзитним контрактом між «Нафтогазом» і «Газпромом» від 19.01.2009** (особливо у випадку, якщо економічно обґрунтований розрахунок НКРЕ дасть в результаті більший розмір транзитного тарифу порівняно з тим тарифом, що розраховується згідно з контрактом від 19.01.2009). Відповідні прецеденти вже мали місце: як повідомлялося у ЗМІ, у 2007 році внаслідок збільшення з боку НКРЕ тарифів на закачування, транспортування та відбір природного газу з підземних газосховищ, були

збільшені аналогічні тарифи згідно з контрактом між «Нафтогазом» та РУЕ №14/935-3/04 від 29.07.2004.

По-друге, до прийняття Закону будь-яка діяльність у газовій сфері (видобування, транспортування, зберігання, розподіл та постачання природного газу), незалежно від її масштабів, підлягала ліцензуванню. Після прийняття Закону ситуація дещо змінилася: Законом передбачено, що ліцензуванню підлягає господарська діяльність на ринку природного газу, в якій задіяний природний газ *в обсязі, що перевищує рівень, установлений ліцензійними умовами*. Отже, відтепер **діяльність з видобування, транспортування, зберігання, розподілу або постачання природного газу в незначних обсягах може здійснюватися без необхідності одержання ліцензії НКРЕ**. При цьому, однак, поняття «незначні обсяги» у Законі не уточнюється і віднесено на розсуд НКРЕ.

По-третє, хоча Закон покликаний привести «газове» законодавство України у відповідність до Другої газової директиви ЄС, він **обходить стороною такий наріжний принцип права ЄС як транспарентність відносин у газовій сфері**.

Згідно з Другою газовою директивою, транспарентність є необхідною передумовою побудови конкурентного та лібералізованого газового ринку. Рівень транспарентності у газовій промисловості кожної держави-члена ЄС контролюється компетентним регуляторним органом, незалежним від інтересів газової промисловості. На додаток, Друга газова директива зобов'язує держави-члени ЄС «створювати належні та ефективні механізми регулювання, контролю та транспарентності з метою уникнення будь-якого зловживання монополієм становити на газовому ринку, зокрема, на шкоду інтересам споживачів, а також з метою попередження грабіжницької поведінки». Нічого подібного у Законі не передбачено. І це – незважаючи на те, що ще 30 вересня 2009 року Уряд України прийняв постанову №1098 «Про приєднання України до Ініціативи щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях» та спеціальну заяву, в якій наголосив на тому, що «реалізація Ініціативи, у тому числі в газовій галузі, стане одним з елементів прозорості у роботі газотранспортної системи України». При прийнятті Закону доцільно було визначити та закріпити у ньому механізм імплементації в Україні вказаної Ініціативи, яка має міжнародний характер, ґрунтується на простих і зрозумілих критеріях (одним з яких є регулярне оприлюднення для відома широкої громадськості звітності про всі істотні платежі нафтових і газових компаній на користь держави, а також про всі істотні надходження, отримані державою від нафтових і газових компаній; причому форма опублікування звітності повинна бути загальнодоступною, вичерпною та наглядною) та участь в якій в різному форматі приймають на даний час біля 30 країн. На жаль, така можливість не була використана.

Рамковий характер Закону

Привертає увагу те, що **значна частина положень Закону носить рамковий або відсилочний характер**. У Законі в основному зафіксовані правові *принципи* регулювання відносин у газовій галузі та передбачено, що конкретні норми мають бути додатково розроблені на ухвалені на підзаконному рівні. Важлива роль у цьому відношенні відведена Кабінету міністрів, НКРЕ та Міністерству палива і енергетики.

Зокрема, на Кабінет міністрів покладено завдання підготовки порядку визначення гарантованих постачальників, порядку обмеження або припинення транспортування і постачання природного газу споживачам, порядку створення постачальниками страхових запасів газу тощо.

НКРЕ повинна, зокрема, розробити та/або затвердити: порядок доступ до ГТС України, правила користування природним газом для юридичних осіб, методики розрахунку газових тарифів, різноманітні порядки (формування, розрахунку та встановлення цін на газ, контролю за дотриманням ліцензійних умов, формування інвестиційних програм) та типові договори.

Мінпаливенерго має, серед іншого, визначити оператора ГТС України, розробити порядок підготовки місячних планових (розрахункових) балансів надходження та розподілу природного газу, затвердити методика визначення наявності або відсутності вільної пропускної потужності української ГТС, а також методичні рекомендації щодо застосування національних стандартів бухгалтерського обліку відповідно до галузевих особливостей нафтогазової галузі.

У цьому зв'язку варто відмітити і те, що ще на етапі підготовки проекту Закону його рамковий характер викликав занепокоєння у Головного юридичного управління парламенту, яке у своєму висновку відмітило: «...*прийняття Закону у поданій до другого читання редакції призведе до правових колізій та неповноти правового регулювання, оскільки він не містить достатніх і завершених правових механізмів реалізації положень, як того вимагає принцип правової держави та на дотримання якого зверталася увага Конституційним Судом України (справа про відповідальність юридичних осіб від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001)*».

Таким чином, **практична реалізація Закону значною або навіть вирішальною мірою залежатиме від механізмів його імплементації, що мають бути додатково розроблені Кабміном, НКРЕ та Мінпаливенерго.** Від останніх залежатиме, чи отримують європейські принципи, на яких ґрунтується Закон, таке ж європейське практичне наповнення.

* * *

Закон далеко не в повній мірі відображає модель газового ринку, передбачену Другою газовою директивою ЄС. Однак, реалізація навіть тих основних європейських принципів, що закріплені у Законі – вільний вибір споживачами постачальників газу, вільний та рівний доступ до газових мереж, розмежування діяльності у газовому секторі – дозволить побудувати каркас лібералізованого та конкурентного газового ринку європейського типу. За умови, якщо органи влади, відповідальні за імплементацію Закону, прагнутимуть конкретизувати передбачені Законом принципи у спосіб, що наповнюватиме їх європейським змістом. За умови, якщо такі принципи не будуть спотворені так, що від них залишиться лише одна красива оболонка (назва). Якщо вільний вибір постачальників газу не буде використаний лише для надання прямого доступу «Газпрому» або його дочірнім структурам до українських споживачів. Якщо вільний доступ до газових мереж не виступатиме засобом «цементування» і без того монопольного доступу «Газпрому» до української ГТС. Якщо розмежування діяльності у газовій галузі не стане інструментом сприяння стратегії «Газпрома» щодо поглинання найбільш привабливих газових активів України.

Загроза, пов'язана із рамковим (більшою мірою декларативним) характером Закону, полягає у тому, що Закон можуть намагатися імплементувати за зразком Європейської хартії регіональних мов та мов меншин. Хоча Хартія спрямована на захист мов, які знаходяться під загрозою відмирання, її реалізація в Україні перетворилася фактично на засіб гарантування «спеціального» статусу російської мови. Наслідки подібної імплементації Закону будуть катастрофічні для енергетичної та загалом національної безпеки України.

З іншого боку, реалізація Закону у європейський спосіб, побудова лібералізованого та конкурентного газового ринку за європейським зразком не лише сприятиме інтеграції України до європейського газового простору, але й дозволить побудувати по-справжньому рівноправні та взаємовигідні відносини з «Газпромом» на європейських принципах.